

A NEMZETI ÖNRENDELKEZÉSI ELV PROBLEMATIKÁJA

SIPOS KINGA ÁGNES
doktoranda (PPKE JÁK)

Az *Egyetemes Lexikon* szerint a nemzeti önrendelkezési jog egy nép vagy nemzet függetlenségéhez, az önálló állami léthez és belügyeinek önálló intézéséhez való joga.¹

A nemzeti önrendelkezés elvére a nagy francia forradalom óta nagy figyelmet fordítanak. Kimondható, hogy a modern politikai fogalomkörben nem találunk még egy olyan kifejezést, melyet több indulattal és szenvedéllyel használnának. Nem kell messzire tekinteni a történelemben és megállapítható, hogy az önrendelkezés ellentétes értelmezése számos háborút váltott már ki eddig is. Woodrow Wilson (USA 28. elnöke; 14 pontja híresült el, melyeket ugyan nem tudott megvalósítani, de megfogalmazásukért Nobel-békedíjat kapott) elképzelése szerint az önrendelkezés elvének megvalósítása egy jobb, háborúmentes és a „demokrácia számára biztonságos” világhoz vezetne. Ezzel szemben államtitkára, Robert Lansing kételkedett ebben, véleménye szerint az önrendelkezés fogalma „dinamittal telített”, és újabb háborúkhöz vezethet, mivel „soha be nem teljesedő reményeket kelthet.”

A nemzeti önrendelkezés elve – mint morális kérdés – Európa politikájának nagy részére jellemző volt a 19. század utolsó felében. Woodrow Wilson azért szólítja háborúba az Egyesült Államokat, hogy biztonságos világot teremtsen a demokrácia és a nemzeti önrendelkezés számára. Ezt bizonyítják a világháborúk előtt és után aláírt olyan békeszerződések is, amelyek tartalmazznak kisebbségeket védő rendelkezéseket.² A békeszerződések gyakorlati megvalósulása ugyan mást tükröz, hiszen tudjuk, hogy ezen szerződések kötelezettjei nem feltétlenül tartották be a leírtakat. De tény, hogy ezen írások azt sugallják, hogy a korabeli társadalom észlelte a népek, nemzetek, kisebbségek közötti egyenlőtlenséget, melyet így próbált orvosolni.

Napjainkban számos nemzetközi jogász egységesen vallja, hogy a nemzeti önrendelkezés már nem tekinthető kizárólag morális igénynek és politikai elvnek, hanem több esetben nemzetközi jog által elismert törvényes jog. Ezt igazolják az 1945 után

¹ *Egyetemes Lexikon*. Budapest: Officina Nova, 1994.

² BENYAMIN NEUBERGER: *Nemzeti önrendelkezés: egy fogalom dilemmái*. www.hunsor.se/dosszie/nemzetionrendelkezes.pdf

megfogalmazott fontos nemzetközi dokumentumok is, melyek a nemzeti önrendelkezés tartalmát körvonalazzák. Az Egyesült Nemzetek Chartája az egyenlő jogok, illetve a népek önrendelkezésének elvét említi. A népek önrendelkezési jogát az ENSZ két emberi jogi egyezségokmánya – Polgári és Politikai Jogok, illetve a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Egyezségokmánya – 1. cikkében deklarálja.³

Bár sok nemzetközi dokumentum a népek önrendelkezéshez való jogát a nemzetközi béke és az államok közötti kapcsolatok egyik sarokkövévé tette, a nemzetközi közösség még mindig adós maradt annak megfogalmazásával, hogy ez a jog pontosan mit jelent, kit illet meg (ki az ‘ön’) és mire jogosít (‘rendelkezés’). Az eltérő értelmezések miatt egyesek pusztán a létező államok legitimitásának alapját látják benne, azaz a ‘nép’ vagy ‘nemzet’ nem lehet más, mint az állam állampolgárainak összessége, míg mások akár az elszakadáshoz való jogot (a szecesszióhoz való jogot) is elfogadhatónak tartják akkor, ha az adott állam nem elégíti ki minden, a területén élő nemzet, népcsoport fennmaradásához szükséges igényt.

De az önrendelkezési jog értelmezése kontinensenként is változik. A nyugati politikai kultúrában az ‘önrendelés’ többféle értelmezését is bevették tekintik. Általánosságban ez nem más, mint az az eljárás, amelynek eredményeként a nép rendszeresen megválasztja azt a politikai struktúrát, amelyben élni kíván, s annak képviselői vezetőit. Ebben az értelemben az önrendelés pusztán egy demokratikus politikai aktus, amely minden, szabad választásokat tartó államban érvényesül. Ezzel szemben a világ számos etnikai közössége az önrendelésre hivatkozik, amikor saját nemzetállamának megteremtését tűzi ki célul. Ráadásul Afrika és Ázsia nagy részén az önrendelés fogalmát a gyarmati rendszer megszűnésével és a függetlenség kivívásával azonosítják. Így éppen a korábbi gyarmatok helyén megszületett államok képviselik a legmarkánsabban a nemzetállami modellt, amely az állampolgárok közösségét és nem a kulturális, nemzeti közösséget tekinti az önrendelési jog letéteményesének.⁴

Elemelve a nemzeti önrendelés elvének fogalmi összetételét, rádőbbsenhetünk értelmezéséből adódó kétértelműségére, de talán inkább sokértelműségére, mivel nem létezik egyetértés abban, hogy mit jelent a ‘nemzeti’, az ‘ön’ és a ‘rendelés’. Ezt igazolják a nemzetközi konfliktusok szembenálló felei is, akik gyakran erre az elvre hivatkozva indokolják saját pozíciójukat. Így az elv majdnem egyetemesen elfogadott, viszont az értelmezések messzemenően eltérők.⁵

A ‘nemzeti’ vagyis a ‘nemzet’ fogalma ahhoz a közismert nemzetközi jogi – és egy másik síkon tudományos – vitához vezet vissza, hogy tulajdonképpen milyen embercsoport tekinthető különálló népek? Mi itt a meghatározó faktor: a területi együttélés, a közös történelmi sors, az egynyelvűség, a vallási összetartozás? Erre a kérdésre ugyanúgy nincsen egyértelmű válasz, mint a ‘nemzetnek’ nevezett közösség mibenlétére. Mégis két megközelítést szeretnék bemutatni.

Az első megközelítés politikai jellegű. Különálló népről nyilvánvalóan csak egy olyan embercsoport esetében beszélhetünk, amely a politikai öntudat és szerveződés

³ KARDOS GÁBOR: *Kisebbségek: konfliktusok és garanciák*. Budapest: Gondolat, 2007.

⁴ VIZI BALÁZS: A nemzeti kisebbségek az autonómia. *Műhely* 2006/1, 54–61.

⁵ NEUBERGER i. m.

szintjére jutott, s ennél fogva a vonatkozó közösség kollektív öntudatában a különállás, a nemzeti, területi, vagy másfajta közösségi egyediség tudatára ébredt.

Ez a csoportkülönösség azonban – és itt térek át a második megközelítésre – csak akkor népalkotó jellegű, ha az egyén hovatarozása szempontjából meghatározó jelentőségű. Ugyanis nem minden megkülönböztető jegy szolgáltat erre alapot. Elvégre is minden főnálló nemzeten belül léteznek alcsoportok a meglévő regionális, szociális vagy kulturális különbségek alapján. Ez még a legegységesebb nemzeti közösségek esetében is így van. (Pl.: német nemzeten belül vannak a szászok, bajorok stb.) Ha azonban a fentebb említett különállás tudata minden más különbséget megelőz, akkor – de csak akkor! – népalkotó.⁶

A nemzeti önrendelkezés a 'nemzeti ön' kérdését feltételezi, de hogyan határozható meg a 'nemzeti ön'? Az Egyesült Nemzetek Chartája kijelenti, hogy „minden népnek joga van a nemzeti önrendelkezéshez”, de ki dönti el, hogy mi egy nép és mire vonatkozik a 'minden' nép? Mondhatni, hogy egy nemzetnek vagy egy népnek egy 'megkülönböztethető ön'-nek kell lennie, de ki fogja meghatározni, hogy mi az, amittől megkülönböztethető? 1776-ban megkülönböztethető volt-e az amerikai nép a brittől? Megkülönböztethetők-e a németek az osztrákoktól? A válasz nem könnyű, de egyetérthetünk abban, hogy annak az 'önnek a meghatározása', amely a 'mit' és a 'hogyan' meghatározására jogosult, központi kérdés marad.

A kezdeti szakaszban a 'nemzeti ön' tulajdonképpen egy szembenálló csoporttól való elkülönítést jelentett, hiszen az amerikai nemzet kialakulása is a brittel való szembehelyezkedéséhez kapcsolódik; a kurd identitást csak az arab-iraki, török vagy iráni nemzettel szembehelyezve lehet meghatározni.

A 'nemzeti ön'-t az Ázsia és Afrika nagy részében legtöbb esetben úgy határozták meg, mint a gyarmat határain belüli volt gyarmatot. Az afroázsiai gyarmatok esetében tulajdonképpen a szecesszió eszközével harcoltak, megtartva az állam területi integritását a korábbi gyarmati határokon belül maradva (pl. India, Pakisztán, Burma, Sri Lanka, Nigéria, Zaire, Szudán, Zambia, Kenya, Angola, Mali és Elefántcsontpart esetében).

Az európai gyarmatosítók az ázsiai és afrikai etnikulturális csoportokkal kapcsolatosan a 'törzs' fogalmat használták, melynek a primitívségre utaló rasszista jelentése van. Tulajdonképpen nincs objektív magyarázat arra, hogy a néhány százezer baszkot miért nevezik nemzetnek, és a 10 milliós ibokat – Nigéria területén élő 3 törzs egyike a Hasa és a Juruba mellett –, akik jól meghatározott területtel, nyelvvel és kultúrával rendelkeznek, törzsnek. Az az elképzelés, miszerint az európaiak 'nemzeteiket' és az afroázsiaiak 'törzseket' alkotnak, egyszerűen annak a gyarmati rasszizmusnak a kifejezése volt, amelyik a gyarmati uralom morális alapja lett.

Egy másik kérdés az, hogy az 'ön' a 'bennszülöttek'-re és az idegen 'betelepülők'-re vonatkozik-e? Nemrég, a harmadik világ országainak többsége az ENSZ-ben visszautasította Gibraltár és Falkland-sziget lakóinak önrendelkezési jogát, mivel külföldi betelepülőknek tekintették őket az ősi spanyol és argentin területeken. Érdekes, hogy ugyanezeket az elveket nem alkalmazták a fidszi indiánokra vagy a kínaiakra

⁶ KENDE PÉTER: Önrendelkezés Kelet-Európában tegnap és ma. *Regio – Kisebbség, politika, társadalom* IV. 1993/1.

Szingapúrban. Ők is idegen területre telepedtek, de mivel nem európai gyarmati országokból jöttek, az önrendelkezéshez való jogukat (Szingapúr helyzetében), valamint azt, hogy az önrendelkezésből részesüljenek (Fidzsi esetében) legitimnek ismerték el. Ez esetben láthatjuk, hogy a megkülönböztetés alapját az európai gyarmati országból való származás jelenti, nem kevésbé diszkriminatíven.

Továbbá felmerül a kérdés, hogy a letelepedőket mi alapján fogadják be a ‘nemzeti ön’-be? Ennek eldöntésében fontos az a kérdés, hogy van-e egy ‘kritikus dátum’. Mikortól nem számít egy nemzeti önrendelkezésre nem jogosult letelepedő idegennek, és mikortól válik az ‘ön’ részét alkotó, teljes nemzeti önrendelkezési jogkörrel rendelkező őslakossá? Az időkritérium fontos, de a kritikus dátum kérdésében nincs egyetértés. A gibraltáriakat, akik 250 éve lakják a kolóniát, az ENSZ letelepedőknek tekinti, míg a nem is olyan régi időkből letelepedett fidzsi indiánokat a fidzsi ‘ön’ részeként fogadják el.

A fentieket olvasva láthatjuk, hogy még mindig számos kérdés maradt megválaszolatlanul. Az etnikai, nemzeti kisebbségeknek meg nem maradt más hátra, mint összefogni és harcolni, hogy a világon megkapják azt az elismerést, hogy maguk is egy ‘ön’ részesei.

A nemzeti önrendelés ‘rendelés’ része, vagyis, hogy mire is jogosít ez az elv, felveti először is azt a kérdést, amely mindig is vita tárgyát képezte: az önrendelési elv tartalmazza-e a szecesszióhoz való jogot? A 20. század elején érdekes vita folyt erről a szocialista mozgalomban. Lenin 1917 előtti írásai erőteljesen támogatták a szecesszióhoz való jogot. Lenin számára az önrendelésnek nem létezett a „politikai önrendelésen, politikai függetlenségen, a nemzetállam megalakulásán” kívül más értelme. Jefferson és Lincoln a legteljesebb demokráciát pártfogolták, de elleneztek a szecesszió keresztlü örendelkezést. Sok elemző azzal érvel, hogy még Woodrow Wilson is ellenezte a szeparatista örendelkezést, és a wilsoni elvek csak a soknemzetiségű államokat szándékoztak demokratizálni, illetve az érintett lakosság hozzájárulása nélkül történő területi változtatásokat akarták megelőzni.

A XX. században viszont számos nemzet nyerte el függetlenségét szeparatista örendelés révén (például Lengyelország, Norvégia, Írország, Izland, Csehszlovákia és Szlovákia, Szlovénia és Horvátország, a volt szovjet köztársaságok, Panama, Pakisztán, Banglades), míg több más szakadár mozgalmat levertek az államhatalmak (például a dél-szudáni, kurd, szik, tatár és tibeti).

Az 1945-ös San Franciscó-i konferenciáról kiadott dokumentumok feltárják, hogy annak az ENSZ Chartának a megfogalmazói, amelyik kijelenti „minden nép jogát az örendelésre”, nem támogatták a szecesszió keresztlü örendelkezést. Úgy értelmezték, az örendeléshez való jog csak annyiban illeszkedett a Charta céljaihoz, hogy értelmileg tartalmazta a népek önkormányzati jogát, de *nem* a szecesszió jogát.

A szecesszióhoz való jog támogatói azzal érvelnek, hogy a nemzeti örendelési jog a szecesszióhoz való jog nélkül olyan, mint a demokrácia választások nélkül. Ők úgy gondolják, hogy az örendelési jog alapjául szolgáló demokratikus értékek tartalmaznak egy nép azon jogát, hogy – amennyiben akarja – kiválhasson egy államból, kiváltképpen, ha diszkriminációnak és elnyomásnak volt ott kitéve.

Nehéz megválaszolni azt a kérdést, hogy a szecesszióhoz való jog bennfoglaltik-e a nemzeti örendelés jogában. Előbb azt kellene megválaszolni, hogy mit ta-

kar a szecesszióhoz való jog. Azt-e, hogy milyen módon, milyen eszközöket bevetve akarják egyes elnyomott, kiszakadni vágyó nemzetek jogaikat érvényre jutatni? Vagy függetlenül a módszerektől, azt a tényt jelenti, hogy egy nemzet egy másik önből ki akar szakadni azzal a céllal, hogy a korábbi öntől független önt alapítson, és mindezt úgy, hogy közben a korábbi ön területét csonkítja.

Véleményem szerint akkor, amikor egy nemzet eljutott a politikai öntudat és szervezés egy meghatározott szintjére, amelyen képes egy független önt alkotni, érdeme-sebb neki a nemzeti önrendelkezés belső, és bizonyos esetekben külső vetületének megvalósítását engedélyezni. Ezzel kizárnánk a szeparatista megnyilvánulásokat.

Néha az emberek összetévesztik az önrendelkezést és a függetlenséget. Az 1960-as ENSZ-határozat a kolonializmusról a függetlenséget, a szabad társulást és az integrációt mint a nemzeti önrendelkezés lehetséges és jogos céljait említette, de annak következtében, hogy az 1960-as és 1970-es években Portugália visszaélt ezekkel az opciókkal (amikor úgy érvelt, hogy afrikai gyarmatai – mint Portugália idegen tartományai – az integrációt választották), az ENSZ a nemzeti önrendelkezést és függetlenséget szinonimának tekintette. Annak ellenére, hogy a második világháború óta a nemzeti önrendelkezés leggyakrabban függetlenséget eredményezett, néha eltérő modelleket és képleteket szült.

Egy gyarmat önrendelkezése különböző formát ölthet, így lehet például függetlenség, más területtel való egyesülés, egy független államhoz való csatolás, a társulás bizonyos formája, vagy az anyaországba való teljes integráció, valamint a gyarmati státus megőrzése. Számos példa létezik: egy szabad népszavazáson (legutóbb 1993 novemberében) Puerto Rico az Egyesült Államokkal való társulást szavazta meg, így lakói számára biztosította az amerikai állampolgárságot, demokratikus jogokat, választott kormányzót és törvényhozást, valamint azt az opciót, hogy bármikor a függetlenségért szavazhat.

A függetlenség véleményem szerint is a nemzeti önrendelkezés célja lehet, főleg abban az esetben, ha egy kialakulófélben lévő nemzet kezdeti állapotában szabadulni akar valamilyen elnyomás alól, és mely szabadulás tulajdonképpen a külső nemzeti önrendelkezés megvalósítását eredményezi.

1. Nemzeti önrendelkezési minták

Az elv analitikus vizsgálata és alkotóelemeire bontása után tekintsük meg az alkalmazásban megnyilvánuló változatait, amelyből az derül ki, hogy nem csak egy, minden helyzetben alkalmazható nemzeti önrendelkezési elv létezik, hanem több.

Elsődlegesen különbséget kell tennünk külső és belső önrendelkezés között. Míg a *külső önrendelkezés* szerint „minden nép joga a szuverén megválasztása”, addig a *belső önrendelkezés* azt jelenti, hogy „minden népnek jogában áll saját kormányzási formáját megválasztani.”

A külső önrendelkezés jelentheti még egy névlegesen független országnak a tényleges függetlenséghez való jogát, míg a belső nemzeti önrendelkezés vonatkozhat kisebbségi rezsimekre, regionális autonómia-tervezetekre, vagy egy meghatározott országon belüli föderalizmusra is. Ez azt jelenti, hogy kétfajta külső önrendelkezésről beszélhetünk: 1.) egy állam valódi függetlenségéről (pl. a volt NDK) és 2.), egy nép

nemzetközileg elismert függetlenségéről (pl. a baszkoké). A belső önrendelkezést elemezve a következő alkalmazási lehetőségeket találjuk:

- demokrácia egy homogén államban (pl. Hollandia);
- autonómia vagy föderalizmus egy különálló nép számára egy demokratikus állam keretén belül (pl. Quebec tartomány lakói vagy az eszkimók Kanadában);
- vagy autonómia/föderalizmus egy különálló csoport számára egy nem demokratikus rendszerben (pl. a kurdok Irakban).

A nemzeti önrendelkezésre való tekintettel az államok és nemzetek közötti különbségtételnek alapvető fontosságot kell tulajdonítanunk. Míg etnokulturális értelemben a világon több ezer nemzet él, kevesebb mint 200 önálló állam van, és körülbelül 15-ről mondható el, hogy az állam és a nemzet határai egybeesnek.⁷

Az alábbiakban világon megnyilvánuló önrendelkezési törekvéseket, mint a nemzeti önrendelkezés formáit Morton H. Halperin, David J. Scheffer és Patricia L. Small *Self-Determination in the New World Order* című könyve alapján mutatom be.⁸

1. *Gyarmatellenes önrendelkezés*: a gyarmati sorban lévő népcsoportok politikai önrendelkezésre törekednek, vagyis önálló állam megteremtésére, a gyarmati függőség megszüntetése a fő céljuk. Pl. Lettország, Litvánia; a Szovjetunió utód-államai: Örményország, Azerbajdzsán, Fehéroroszország, Kirgiztán, Moldova Köztársaság.
2. *Államon belüli (belső) önrendelkezés*: egy államban számbeli kisebbségben élő nemzeti és etnikai közösségek tagjainak azon törekvése, hogy szecessziót célul ki nem tűzve, az állam integritását tiszteletben tartva, demokratikus jogállami keretek közepette, a demokratikus eszközöket használva, közösségi kormányzást gyakorolhassanak. Pl. Romániában az erdélyi magyar nemzeti kisebbség.
3. *Államhatárokat túllépő önrendelkezés*: az önrendelkezésnek ezen válfaja gyökeres változtatást feltételez az érintett államok viszonyában; az ilyen fajta törekvés veszélyes, mivel politikai destabilizációt idézhet elő, államok közötti konfliktus forrása lehet.
4. *Őshonos népek önrendelkezése*: az őshonos népek, népcsoportok sajátos követelése a szülőföldhöz való jog szavatolása, hogy ezen jogukat alkotmány, illetve törvény szavatolja. Pl. Hollandiában a frízek, Brazíliában az indián törzsek, Kanadában a Quebec-indiánok.
5. *Képviseleti önrendelkezés*: egy ország népessége jelentős részének azon törekvését és jogát jelenti, hogy fellépjen az elnyomó, antidemokratikus, az emberi jogokat megsértő hatalom ellen. Pl. Kamerun, Csád, Etiópia, Mali, Nigéria, Ruanda.

Tekintettel arra a realitásra, mely szerint több ezer nép, nemzet van a világon, és csak kevesebb mint 200 állam, melyekből csak 15-ről mondható el, hogy nemzetállam, érthető, hogy miért is van a nemzeti önrendelkezési elvnek ilyen változatos megvalósulási formája. Minden nemzet, nép ezen elvre hivatkozva próbálja meghatározni a

⁷ NEUBERGER i. m.

⁸ CSAPÓ I. JÓZSEF: *Autonómiák és autonómiatörekvések. Nemzetközi jogi kisebbségvédelem.* n. a., 2003. (www.hunpress.hu/letoltes/AutonomiaKonyvAkt.pdf)

‘független önt’, igyekszik megvalósítani a saját nemzetállamát, mert csak ebben a formában tudja biztosítani a közös cél tényleges megvalósulását: a nép, annak nyelve, kultúrája, szokásai fennmaradását.

2. A nemzet életképességéről

A nemzeti önrendelkezés körüli vita további fontos kérdése a nemzetállam minimális vagy optimális mérete. Mazzini és Marx úgy gondolták, hogy csak a nagy nemzeteknek legyen joguk az önrendelkezésre. Mazzini számára csak egy nagy nemzetnek lehet határozott küldetése, míg Marx számára csak egy tekintélyes piacra és gyors tökefelhalmozásra támaszkodó nagy nemzet biztosíthatja a gazdasági haladást. Mások ellenkező nézeteket vallottak.

Kant és Rousseau például tagadták, hogy a szabadság és az egyenlőség megvalósítható lenne egy nagy államban. Azzal érveltek, hogy csak egy kis közösségben lehet demokratikus döntést hozni, és a *volonté général*-t megállapítani. Az alapvető nézeteltérés a nemzeti önrendelkezés elvének eltérő értelmezéséből és gyakorlati megvalósításából adódik. A nagy államok támogatói azzal nem értenek egyet, hogy az önrendelkezés nevében nagy államokat daraboljanak fel annak érdekében, hogy keletkező kis egységeket legitímáljanak. Szerintük, ha minden nép elnyerné a független államiságot, ezrével jönnének létre az életképtelen államok.

Alapjában véve a kis méretű államok létezésének ellenzői azzal érvelnek, hogy a mini-államok nem rendelkeznek az önvédelemhez szükséges katonai erővel, nincs elég politikai befolyásuk ahhoz, hogy függetlenségüket értelemmel telítsék, illetve a fejlődés és jólét megvalósításához nem rendelkeznek elegendő gazdasági erővel.

Jelenleg is léteznek miniállamok (például Barbados, Bermuda, Brunei, Kuvait, San Marino, Andorra, Liechtenstein, Monaco, Málta és Luxemburg) és elburjánzásuk sokakat nyugtalanít a nagy államokat támogatók közül (Blair 1967). Woodrow Wilson tanácsadója az első világháború utáni béketárgyalások alatt emlékeztetett arra, hogy „egyetlen törzsi entitás sem túl kicsi arra, hogy önrendelkezési ambíciói legyenek.” Woodrow Wilson önmaga is elismerte, hogy „amikor kimondtam ezeket a szavakat [hogy minden nemzetnek joga van az önrendelkezéshez], annak tudta nélkül tettem ezt, hogy léteznek olyan nemzetiségek, melyek nap mint nap hozzánk fordulnak.”

Meglátásom szerint is veszélyeket rejthet magában a túl sok mini-nemzetállam kialakulása, de én nem az állam területének a nagyságában látom a veszélyforrást, hanem abban, hogy a bizonyos kis államhatáron belül a gazdaság mennyire képes fenntartani önmagát és ezzel együtt az államot.

A nemzeti önrendelkezés elvét tovább elemezve egy érdekes jelenségnek lehetünk tanúi. Ellentmondást vélünk felfedezni a nemzetközileg elfogadott dokumentumokban, ugyanis mind az ENSZ, mind az Afrikai Egységszervezet Chartája rendelkezik a nemzeti önrendelkezési elvről, de ugyanakkor kinyilatkoztatja szembenállását is „minden olyan kísérlettel, amelyik az állam nemzeti egységének vagy területi épségének részleges vagy teljes feldarabolására törekszik.”

A Chartákban található ellentmondás tipikusan azt az esetet tükrözi, hogy *amíg az egyik kezemmel adok, a másikkal visszaveszem*. A nemzeti önrendelkezés esetében nagy előrelépést jelentett, hogy az elvet az ENSZ, az Afrikai Egységszervezet és más

nemzetközi szervezetek dokumentumaikba befoglalták, mellyel tulajdonképpen elismerték azon probléma létezését, hogy vannak olyan népek, nemzetek, amelyek függetlenségükért harcolnak. Ugyanakkor viszont ugyanezen dokumentumokban más szövegekörnyezetben képesek ellehetetleníteni az elv érvényesülését, jelezve azt, hogy mivel a nemzeti önrendelkezés tartalma nincs pontosan meghatározva, a nemzetek ezen elvre hivatkozva akár szeparatista eszközöket bevetve küzdenének céljuk megvalósítása érdekében.

Egy másik nemzetközi elv, amelyik összeütközésbe kerülhet a népek nemzeti önrendelkezésével, a más államok belügyeibe való be nem avatkozás elve. A be nem avatkozás normája egyértelműen ellentétben áll a szecessziós önrendelkezés külső támogatásával. Az államok belügyeibe való be nem avatkozás elve morális szempontból mindig kétséges volt.

Az ENSZ Chartájában foglaltakat erősítheti meg Lloyd George azon véleménye, miszerint „kis nemzetek, amelyek alig léptek a szabadság mezsgyéjére, máris kezdik elnyomni kisebbségeiket.” Ralph Waldo Emerson is meglehetősen kiábrándult a nemzeti önrendelkezés elvének használatától, és az ezzel való visszaéléssel kapcsolatban jegyzi meg: „Az én önrendelkezési jogom azokkal szemben, akik engem elnyomnak nyilvánvalóan elvitathatatlan, de a ti igényetek, hogy egy ilyen jogot gyakoroljatok velem szemben, teljesen elfogadhatatlan.” Ezen gondolatok azt jelentik, hogy a külső önrendelkezésüket elérő nemzetek hajlamosak a most már saját határaikon belül élő kisebbségeket ugyanúgy elnyomni, mint ahogy azt korábban velük tették. És akkor hol van az egyenlő elbánás joga?!

Ebből látszik, hogy a nemzeti önrendelkezéshez való jog egy kaméleonszerű jog.

Jelen tanulmányommal arra szándékoztam felhívni a figyelmet, hogy a nemzeti önrendelkezési jognak milyen sok vetülete, arculata van, és hogy nem lehet csupán egy szempont alapján ‘jó’ vagy ‘rossz’ minősíteni valamely megvalósulási formáját, hanem tekintettel kell lennünk annak komplexebb voltára.⁹

⁹ NEUBERGER i. m.